

ગાંધીદર્શન વિભાગ
મહાદેવ દેસાઈ સમાજસેવા મહાવિદ્યાલય
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ - અમદાવાદ 14

અનુપારંગત (M.Phil.)
વિદ્યાવાચસ્પતિ (Ph.D.)

ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

અનુપારંગત (M.Phil.) : ગાંધીવિચાર - સત્ર-૧

પ્રશ્નપત્ર:- ૧ સંશોધન પદ્ધતિઓ

ગુણ - ૧૦૦

એકમ -૧

સામાજિક સંશોધન

ગુણ - ૨૦

- ૧.૧ સામાજિક સંશોધન : અર્થ, પરિભાષા, વિશેષતા
- ૧.૨ સામાજિક સંશોધનના ઉદ્દેશ્ય અને મહત્ત્વ
- ૧.૩ સંશોધનો: નીતિઘડતરમાં (Policy making)
આચાર સંહિતામાં (Ethics)
દસ્તાવેજી પુરાવામાં (Documentation)
જ્ઞાન વિસ્તરણમાં (knowledge)
સંશોધન અને વિકાસ (Research & Development)
- ૧.૪ સંશોધનમાં નૈતિકતા

એકમ-૨

સંશોધન પદ્ધતિઓ

ગુણ - ૩૦

- ૨.૧ ગુણાત્મક અને સંખ્યાત્મક સંશોધનો- અર્થ અને મહત્ત્વ
- ૨.૨ ગુણાત્મક સંશોધનો- સર્વેક્ષણ
વ્યક્તિ અભ્યાસ
- ૨.૩ પ્રાયોગિક સંશોધન
- ૨.૪ વિષયવસ્તુ વિશ્લેષણ

એકમ-૩

અંકશાસ્ત્રીય અભિગમો

ગુણ - ૩૦

- ૩.૧ સંશોધનમાં આંકડાશાસ્ત્રનો ઉપયોગ
- ૩.૨ સ્થાનદર્શક માપો - મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક
- ૩.૩ પ્રસારના માપો- પ્રમાણ વિચલન, ચતુર્થક વિચલન, પાદસ્થ વિચલન
- ૩.૪ સાદા અને સંચયી વિતરણો
- ૩.૫ કોષ્ટકની રચના અને આલેખાત્મક રજૂઆત

એકમ-૪

સંશોધન અહેવાલલેખન, સ્વરૂપો અને શૈલીઓ

ગુણ - ૨૦

- ૪.૧ લઘુ શોધનિબંધ
- ૪.૨ મહા શોધનિબંધ
- ૪.૩ સંશોધન પેપર
- ૪.૪ સંશોધન પ્રોજેક્ટ

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ - એચ.જી. દેસાઈ અને કે.જી. દેસાઈ
૨. સામાજિક સંશોધન પદ્ધતિઓ - અરવિંદરાય દેસાઈ
૩. સામાજિક સંશોધન પદ્ધતિઓ - હર્ષિદાબેન દવે
૪. સમાજશાસ્ત્રની સંશોધન પદ્ધતિઓ - એ.જી.શાહ અને જે.કે.દવે
૫. શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર - ડી.એ.ઉચાટ
૬. સંશોધન અહેવાલ લેખન - વિમલ પી. શાહ
૭. સંશોધન ડીઝાઈન - વિમલ પી. શાહ
૮. શૈક્ષણિક સંશોધન - દિપીકા ભદ્રેશ શાહ
૯. શૈક્ષણિક આંકડાશાસ્ત્ર - એમ.ડી.ત્રિવેદી અને બી.યુ. પારેખ
૧૦. સમાજશાસ્ત્રમાં આંકડાશાસ્ત્ર - દેવેન્દ્ર જોબનપુત્રા
૧૧. Research Methods in the social and behavioural science, - Russell A.Jonel

સૈદ્ધાંતિક કાર્ય

- એકમ-૧ સંશોધનમાં શબ્દ પ્રક્રિયન(Word Processing)નો ઉપયોગ ગુણ - ૧૦**
- ૧.૧ ડોક્યુમેન્ટ ક્રિએટીંગ એન્ડ ફોર્મેટીંગ : પેરેગ્રાફ, ફોન્ટ, એલાઈનમેન્ટ, લાઇન સ્પેસિંગ, પેજ સેટઅપ,
૧.૨ એડિટીંગ : કટ, કોપી, પેસ્ટ, ફાઇન્ડ, રીપ્લેસ
૧.૩ ઇન્સર્ટ ઓબ્જેક્ટ
- એકમ-૨ સંશોધનમાં અંક પ્રક્રિયન(Numeric Processing)નો ઉપયોગ ગુણ - ૧૦**
- ૨.૧ ક્રિએટ વર્કશીટ
૨.૨ માહિતી વિશ્લેષણ : ડેટા એનાલિસીસ પાર્ક (વર્ણનાત્મક અંકશાસ્ત્રીય ગણતરીઓ, આવૃત્તિ વિતરણ અને કોષ્ટકીકરણ (Tabulation) T - ગુણોત્તર અને એકમાર્ગી વિચરણ વિશ્લેષણ (One Way ANOVA)
૨.૩ આલેખાત્મક રજૂઆત : લાઇન, કોલમબાર, પાઈ આલેખની રચના રીતિ
- એકમ-૩ સંશોધનમાં ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ ગુણ - ૦૫**
- ૩.૧ ઓનલાઇન અને ઓફલાઇન માહિતી શોધની રીતો
૩.૨ ઈ-જર્નલ્સ અને ઈ-બુકનો ઉપયોગ
૩.૩ કમ્પ્યુટર આધારિત પ્રત્યાયનનો સંશોધનમાં ઉપયોગ (ઈ-મેઈલ)

પ્રાયોગિક કાર્ય

ગુણ - ૨૫

૧. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ (One Page Document) તૈયાર કરી સૂચવેલા પેજ સેટ અપ કરે.
 ૨. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)માં સૂચના મુજબ પેરેગ્રાફ, ટાઈટલ, ફોન્ટ અને લાઈન સ્પેસિંગ ફોર્મેટ કરે.
 ૩. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)માં સૂચના મુજબ કટ, કોપી, પેસ્ટ અને સ્પેલ ચેક કરે.
 ૪. વર્ક શીટ તૈયાર કરી વર્ણનાત્મક અંકશાસ્ત્રીય ગણતરીઓ કરે. (મધ્યક, મધ્યસ્થ, પ્રમાણવિચલન, વિરૂપતા, કફૂદતા)
 ૫. વર્ક શીટમાં ડેટા ફીડ કરી તેના આધારે આલેખ રચના કરે.
 ૬. આલેખ રચનામાં આલેખનો પ્રકાર, આલેખ અને ધરીના શીર્ષક, રંગમાં પરિવર્તન કરે.
 ૭. Excelની સામગ્રી(વર્કશીટ, આલેખ)ને Word Documentમાં ઇન્સર્ટ કરે.
 ૮. પાવર પોઈન્ટનો ઉપયોગ કરી ૧૦ સ્લાઈડવાળું પ્રેઝન્ટેશન તૈયાર કરે.
 ૯. પોતાની સંશોધન સમસ્યા આધારિત સંબંધિત સાહિત્યની શોધ કરે.
 ૧૦. E-mail ડ્રાફ્ટ કરે.
- નોંધ : ઉપરોક્ત પ્રાયોગિક કાર્યોમાંથી કોઈપણ બે પ્રાયોગિક કાર્યો કરવાના રહેશે.

અનુપારંગત અભ્યાસક્રમ
પ્રશ્નપત્ર:- ૨ સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનું ઉપયોજન ગુણ - ૫૦

સમય : ૧ કલાક સૈદ્ધાંતિક કાર્ય ગુણ - ૨૫

પ્રશ્ન ૧ બહુવિકલ્પ પ્રકારના પ્રશ્નો ગુણ ૧૦
પ્રશ્ન ૨ ટૂંક જવાબી પ્રશ્નો (સાતમાંથી પાંચ) ગુણ ૧૦
પ્રશ્ન ૩ નિબંધલક્ષી પ્રશ્નો (બેમાંથી એક) ગુણ ૫

સમય : ૨ કલાક પ્રાયોગિક કાર્ય ગુણ - ૨૫

પ્રાયોગિક કાર્ય - ૧ ગુણ - ૧૫
પ્રાયોગિક કાર્ય - ૨
મૌખિક ગુણ - ૧૦

અનુપારંગત (M.Phil.) અભ્યાસકાર્ય
પ્રશ્નપત્ર - ૩ સંબંધિત વિષય ક્ષેત્રમાં સૈદ્ધાંતિક તેમજ પૂર્વે
થયેલાં સંશોધન વિષયક સાહિત્યની સમીક્ષા

કુલ ગુણ : ૫૦

વિદ્યાર્થીએ વિષય સંબંધિત ક્ષેત્રમાં સૈદ્ધાંતિક તેમજ પૂર્વે થયેલાં સંશોધનોની સમીક્ષા કરી વિભાગીય અધ્યક્ષ, માર્ગદર્શકશ્રી તથા વિભાગના અધ્યાપકો સમક્ષ રજૂઆત કરવાની રહેશે. તેમજ આ સમીક્ષાની લેખિત નકલ જમા કરાવવાની રહેશે.

અનુપારંગત : ગાંધીવિચાર - સત્ર-૧
પ્રશ્નપત્ર: ૪ અહિંસા - વિચાર અને વ્યવહાર

ગુણ - ૧૦૦

એકમ-૧	હિંસા-અહિંસા- સંકલ્પનાત્મક અભ્યાસ ૧.૧ હિંસા - અર્થ, સ્વરૂપ, જૈવિક; મનોવૈજ્ઞાનિક આધારો ૧.૨ અહિંસા - અર્થ, સ્વરૂપ, વિકાસ ૧.૩ અહિંસા - તથ્ય અને મૂલ્ય તરીકે	ગુણ - ૨૫
એકમ-૨	અહિંસાની પરંપરાઓ ૨.૧ અહિંસાની ભારતીય પરંપરા - હિંદુ, જૈન, બૌદ્ધ ૨.૨ અહિંસાની વિદેશી પરંપરા - ઇસ્લામ, ખ્રિસ્તી	ગુણ - ૨૫
એકમ-૩	ગાંધીનો અહિંસા સિદ્ધાંત ૩.૧ સાધ્ય - સાધન વિવેક ૩.૨ અહિંસાની શક્તિ અને સંગઠન ૩.૩ અહિંસા આત્મબળ તરીકે ૩.૪ અહિંસા - સિદ્ધાંતની મૂળભૂત માન્યતાઓ	ગુણ - ૨૫
એકમ-૪	અહિંસક પ્રતિકાર ખ્યાલ અને પદ્ધતિ ૪.૧ ગાંધીજી ૪.૨ માર્ટિન લ્યૂથર કિંગ, કાગાવા, ફ્યુજી ગુરુજી, ખાન અબ્દુલ ગફારખાન, દાનિલો દોલ્ચી, લાન્ઝા-દેલ વાસ્તો, આલ્બર્ટ લ્યુથૂલી	ગુણ - ૨૫

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. દેશ દેશનાં ગાંધી, ભોગીલાલ ગાંધી
૨. મંગલ પ્રભાત, ગાંધીજી
૩. અહિંસા - વિચાર, વ્યવહાર, વિનોબા
૪. અહિંસા વિવેચન, ગાંધીજી
૫. સત્ય ઔર અહિંસા, કિ.ઘ. મશરૂવાલા
૬. અહિંસા કી તાલીમ, રિચાર્ડ બી.ગેગ
૭. અહિંસક ક્રાંતિ કી પ્રક્રિયા, દાદા ધર્માધિકારી

વિદ્યાવાચસ્પતિ (Ph.D.) કોર્સવર્ક (૨૦૧૦-૨૦૧૧)

ગાંધીવિચાર

પ્રશ્નપત્ર: ૧ સંશોધન પદ્ધતિઓ

ગુણ : 100

એકમ -૧	સામાજિક સંશોધન	ગુણ - ૨૫
૧.૧	સામાજિક સંશોધન : અર્થ, પરિભાષા, વિશેષતા, ઉદ્દેશ્ય અને મહત્ત્વ	
૧.૨	સંદર્ભ સાહિત્યની સમીક્ષા : સંકલ્પના અને મહત્ત્વ	
૧.૩	સંશોધનનાં ઉપકરણો (Tools)	
	પ્રશ્નાવલિ, મુલાકાત, ક્રમ માપદંડ અને વલણ માપદંડ	
૧.૪	સંશોધનમાં નૈતિકતા	
એકમ-૨	સામાજિક સંશોધન પદ્ધતિઓ	ગુણ - ૨૫
૨.૧	ઐતિહાસિક સંશોધન પદ્ધતિ	
૨.૨	સર્વેક્ષણ સંશોધન પદ્ધતિ	
૨.૩	વ્યક્તિ અભ્યાસ	
૨.૪	પ્રાયોગિક સંશોધન	
૨.૫	વિષયવસ્તુ વિશ્લેષણ	
એકમ-૩	અંકશાસ્ત્રીય અભિગમો	ગુણ - ૨૫
૩.૧	સંશોધનમાં આંકડાશાસ્ત્રનો ઉપયોગ	
૩.૨	મધ્યવર્તી સ્થિતિનાં માપો - મધ્યક, મધ્યસ્થ અને બહુલક	
૩.૩	પ્રસારનાં માપો- પ્રમાણ વિચલન, પાદસ્થ વિચલન	
૩.૪	સંશોધનમાં માહિતીની માવજત	
૩.૫	માહિતીની આલેખાત્મક રજૂઆત	
એકમ-૪	સંશોધન અહેવાલલેખન	ગુણ - ૨૫
૪.૧	સંશોધન અહેવાલલેખનનું માળખું	
૪.૨	પાદનોંધ અને સંદર્ભસૂચિની રજૂઆત	
૪.૩	સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ	
૪.૪	સંશોધનો: નીતિઘડતરમાં (Policy making)	
	દસ્તાવેજી પુરાવામાં (Documentation)	
	જ્ઞાન વિસ્તરણમાં (Knowledge)	
	સંશોધન અને વિકાસ (Research & Development)	

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ - એચ.જી. દેસાઈ અને કે.જી. દેસાઈ
૨. સામાજિક સંશોધન પદ્ધતિઓ - અરવિંદરાય દેસાઈ
૩. સામાજિક સંશોધન પદ્ધતિઓ - હર્ષિદાબેન દવે
૪. સમાજશાસ્ત્રની સંશોધન પદ્ધતિઓ - એ.જી.શાહ અને જે.કે.દવે
૫. શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર - ડી. એ. ઉચાટ
૬. સંશોધન અહેવાલલેખન - વિમલ પી. શાહ
૭. સંશોધન ડિઝાઇન - વિમલ પી. શાહ
૮. શૈક્ષણિક સંશોધન - દિપીકા ભદ્રેશ શાહ
૯. શૈક્ષણિક આંકડાશાસ્ત્ર - એમ. ડી. ત્રિવેદી અને બી. યુ. પારેખ
૧૦. સમાજશાસ્ત્રમાં આંકડાશાસ્ત્ર - દેવેન્દ્ર જોબનપુત્રા
૧૧. Research Methods in the social and behavioral science, - Russell A. Jonel

વિદ્યાવાચસ્પતિ (Ph.D.) અભ્યાસક્રમ

પ્રશ્નપત્ર:- ૨ સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનું ઉપયોજન

ગુણ - ૫૦

સૈદ્ધાંતિક કાર્ય

એકમ-૧	સંશોધનમાં શબ્દ પ્રક્રિયન(Word Processing)નો ઉપયોગ	ગુણ - ૧૦
૧.૧	ડોક્યુમેન્ટ ક્રિએટીંગ એન્ડ ફોર્મેટીંગ : પેરેગ્રાફ, ફોન્ટ, એલાઈન્મેન્ટ, લાઈન સ્પેસિંગ, પેજ સેટઅપ,	
૧.૨	એડિટીંગ : કટ, કોપી, પેસ્ટ, ફાઈન્ડ, રીપ્લેસ	
૧.૩	ઈન્સર્ટ ઓબ્જેક્ટ	
એકમ-૨	સંશોધનમાં અંક પ્રક્રિયન(Numeric Processing)નો ઉપયોગ	ગુણ - ૧૦
૨.૧	ક્રિએટ વર્કશીટ	
૨.૨	માહિતી વિશ્લેષણ : ડેટા એનાલિસીસ પાર્ક (વર્ણનાત્મક અંક શાસ્ત્રીય ગણતરીઓ, આવૃત્તિ વિતરણ અને કોષ્ટકીકરણ (Tabulation) T - ગુણોત્તર અને એકમાર્ગી વિચરણ વિશ્લેષણ (One Way ANOVA)	
૨.૩	આલેખાત્મક રજૂઆત : લાઈન, કોલમબાર, પાઈ આલેખની રચના રીતિ	
એકમ-૩	સંશોધનમાં ઈન્ટરનેટનો ઉપયોગ	ગુણ - ૦૫
૩.૧	ઓનલાઈન અને ઓફલાઈન માહિતી શોધની રીતો	
૩.૨	ઈ-જર્નલ્સ અને ઈ-બુકનો ઉપયોગ	
૩.૩	કમ્પ્યુટર આધારિત પ્રત્યાયનનો સંશોધનમાં ઉપયોગ (ઈ-મેઈલ)	

પ્રાયોગિક કાર્ય

ગુણ - ૨૫

૧. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ (One Page Document) તૈયાર કરી સૂચવેલ પેજ સેટ અપ કરે.
 ૨. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)માં સૂચના મુજબ પેરેગ્રાફ, ટાઈટલ, ફોન્ટ અને લાઈન સ્પેસિંગ ફોર્મેટ કરે.
 ૩. એક પેજ ડોક્યુમેન્ટ(One Page Document)માં સૂચના મુજબ કટ, કોપી, પેસ્ટ અને સ્પેલ ચેક કરે.
 ૪. વર્ક શીટ તૈયાર કરી વર્ણનાત્મક અંકશાસ્ત્રીય ગણતરીઓ કરે. (મધ્યક, મધ્યસ્થ, પ્રમાણવિચલન, વિરૂપતા, કફૂદતા)
 ૫. વર્ક શીટમાં ડેટા ફીડ કરી તેના આધારે આલેખ રચના કરે.
 ૬. આલેખ રચનામાં આલેખનો પ્રકાર, આલેખ અને ધરીના શીર્ષક, રંગમાં પરિવર્તન કરે.
 ૭. Excelની સામગ્રી(વર્કશીટ, આલેખ)ને Word Documentમાં ઈન્સર્ટ કરે.
 ૮. પાવર પોઈન્ટનો ઉપયોગ કરી ૧૦ સ્લાઈડવાળું પ્રેઝન્ટેશન તૈયાર કરે.
 ૯. પોતાની સંશોધન સમસ્યા આધારિત સંબંધિત સાહિત્યની શોધ કરે.
 ૧૦. E-mail ડ્રાફ્ટ કરે.
- નોંધ : ઉપરોક્ત પ્રાયોગિક કાર્યોમાંથી કોઈપણ બે પ્રાયોગિક કાર્યો કરવાનાં રહેશે.

વિદ્યાવાચસ્પતિ (Ph.D.) અભ્યાસક્રમ
પ્રશ્નપત્ર: ૨ સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનું ઉપયોજન

ગુણ - ૫૦

સમય : ૧ કલાક

સૈધ્ધાંતિક કાર્ય

ગુણ - ૨૫

પ્રશ્ન ૧ બહુવિકલ્પ પ્રકારના પ્રશ્નો

ગુણ ૧૦

પ્રશ્ન ૨ ટૂંક જવાબી પ્રશ્નો (સાતમાંથી પાંચ)

ગુણ ૧૦

પ્રશ્ન ૩ નિબંધલક્ષી પ્રશ્નો (બેમાંથી એક)

ગુણ ૫

સમય : ૨ કલાક

પ્રાયોગિક કાર્ય

ગુણ - ૨૫

પ્રાયોગિક કાર્ય - ૧

ગુણ - ૧૫

પ્રાયોગિક કાર્ય - ૨

મૌખિક

ગુણ - ૧૦

વિદ્યાવાચસ્પતિ (Ph.D.) અભ્યાસકાર્ય
પ્રશ્ન પત્ર - ૩ સંબંધિત વિષય ક્ષેત્રમાં સૈદ્ધાંતિક તેમજ પૂર્વે
થયેલાં સંશોધન વિષયક સાહિત્યની સમીક્ષા

કુલ ગુણ : ૫૦

વિદ્યાર્થીએ વિષય સંબંધિત ક્ષેત્રમાં સૈદ્ધાંતિક તેમજ પૂર્વે થયેલા સંશોધનોની સમીક્ષા કરી વિભાગીય અધ્યક્ષ, માર્ગદર્શકશ્રી તથા વિભાગના અધ્યાપકો સમક્ષ રજૂઆત કરવાની રહેશે. તેમજ આ સમીક્ષાની લેખિત નકલ જમા કરાવાની રહેશે.